

7. Ушакова І.М. Геронтопсихологія: підручник. Х.: НУЦЗУ, 2014. 236 с.

8. Чалдини Р. Психологія впливу. Спб.: Питер Ком, 1999. 286 с.

ПЕРЕХІД ВІД ОНТОЛОГІЇ ДО ГНОСЕОЛОГІЇ У ФІЛОСОФІЇ ЙОСИПА КОНОНОВИЧА-ГОРБАЦЬКОГО

Множинська Р. В.

кандидат філософських наук,

*доцент кафедри філософії, політології та українознавства
Київського національного університету технологій та дизайну
м. Київ, Україна*

Повернення із забуття філософського доробку одного з українських мислителів, Йосипа Кононовича-Горбацького, є важливим для нашого сьогодення. Практичне значення заторкуваної теми полягає в аналізі історії української філософської думки: висвітлення основних ідей філософської спадщини Й. Кононовича-Горбацького; дослідження основної проблематики, зокрема, що пізнання має починатися з чуттєвого сприйняття світу, на основі чого через абстрагуючу діяльність розуму утворюються загальні поняття, а саме пізнання постає єдністю чуттєвого досвіду і розумного мислення.

Для професорів Києво-Могилянської академії характерне звернення до самих відчуттів, здорового глузду, спостереження, повсякденного досвіду, експерименту. В своїх лекціях вони не йшли ні шляхом візантійського богослов'я, ні латинської схоластики, ні західноєвропейських реформаторських теорій, ні

шляхом, що йшов від традицій давньоруської доби. Використовуючи надбання цих шляхів, вони прагнули до вироблення самостійного мислення, свого власного типу філософування. Філософія Києво-Могилянської академії, з одного боку ґрунтувалася головним чином на теософській, пантеїстичній і деїстичній основах, а з іншого, і це є значним надбанням її розробників, на глибокому розумінні сутності природи, її руху і розвитку, самої матерії, кількісної та якісної стабільності останньої, елементів діалектики протилежностей, теорії пізнання, що сприяло становленню й розвитку у подальшому наукового світорозуміння [2, с. 89].

Одним з перших професорів філософії Києво-Могилянської академії був Й. Кононович-Горбацький (рік нар. невід. – 1653) – український просвітник, філософ. Освіту отримав в Замойській академії, у Києві читав курс риторики і філософії, а з 1642 по 1646 р. був ректором Києво-Могилянської академії (на той час ще колегії). Автор «Підручника логіки», «Оратора Могилянського», написаних латинською мовою. Розвиваючи положення про те, що філософія, як і інші науки, вивчає реальні тілесні речі, Кононович-Горбацький особливу увагу звертав на розгляд питання про їх субстанційні основи, начала. [6, с. 400] Такими субстанційними началами вважав матерію і форму, обстоював реальність простору і часу, в яких вбачав реальні акциденції і форми, що діють на речі. Показував, що людина складається з матерії (тіла) і душі (форми), заперечував безсмертя душі, оскільки, на його думку, вона не створена від початку світу. Природу Кононович-Горбацький розглядав такою, що не залежить від свідомості окремої людини і людства, а також від того, як вона сприймається в понятті душі людиною. Виходячи з такого уявлення про природу, він вважав, що пізнання має

починатися з чуттєвого сприйняття світу, на основі чого через абстрагуючу діяльність розуму утворюються загальні поняття, а саме пізнання постає єдністю чуттєвого досвіду і розумного мислення. На прикладах логіки доводив корисність знань для задоволення не тільки духовних, а й матеріальних земних потреб. При цьому Кононович-Горбацький надавав перевагу користі суспільства, де знання має поставати супутником і союзником свободи народу, захисту держави. Розвивав гуманістичні ідеї, спрямовані на звеличення людини та її розуму, стверджуючи, що немає на землі нічого великого, крім людини, і нічого великого в людині, крім розуму [1, с. 90].

При оцінці курсів філософії професорів Києво-Могилянської академії, до яких належить і Кононович-Горбацький, зазначають, що з них починається розклад середньовічного церковно-теологічного світогляду в духовній культурі України, проте більшість з тих, хто оцінює, наголошують на схоластичному характері цих курсів. На недоречність останнього звернув увагу Г. Г. Шпет, підкреслюючи, що назва схоластики тут може належати лише до методики викладання, а не до змісту. З ним певною мірою погоджується В. Нічик, зазначаючи, що при обґрунтуванні православного богослов'я філософія використовувала форми, властиві схоластиці, однак при цьому професори Києво-Могилянської академії широко використовували й досвід, наукові надбання, нові досягнення науки і філософії того часу, прагнули у теології спиратися не лише на релігійні почуття, а й на наукові докази. Ні авторитет отців церкви, ні настанови соборів, ні саме Св. Письмо не визнавалися ними вищим авторитетом і критерієм істини [4, с. 189].

Коли аналізуємо погляди того чи іншого мислителя на світ, виникає питання, як далеко в минуле сягають джерела нашого

світовідчуття: коли, в якому часі з'явилися первні нашого світогляду, які саме були ті прапочатки, в яких умовах вони розвивалися і що з них дійшло до нашої епохи. Крім того, послуговуючись терміном «схоластика», треба враховувати, що й сама вона була неоднорідною. Як історичний етап розвитку філософської думки, переходу від речовизму, онтологізму до логіки і гносеології, схоластика крім негативних рис мала багато позитивних моментів для розвитку української філософської думки і філософії загалом, свідченням чому може бути друга схоластика, яка містила ряд еретичних моментів, розвивала строге мислення, твердість у судженнях, знання класичної філософської спадщини, сприяла поширенню філософської літератури. Якщо враховувати той факт, що більшість професорів філософів Києво-Могилянської академії здобули освіту в західноєвропейських навчальних закладах і аж ніяк не були простими епігонами тих чи інших філософських систем, а творчо осмислювали їх, то стане зрозумілим зміст і спрямованість їх курсів.

У своїх філософських курсах Кононович-Горбацький дотримувався номіналістичного тлумачення вчення Арістотеля. Його номіналізм проявився в питаннях про універсалії (загальні поняття). Стверджуючи вторинність універсалій по відношенню до тілесних речей, Й. Кононович-Горбацький розглядав їх як результат діяльності розуму, відображення тих сутностей, які існують тільки в одиничних речах як дещо загальне для них. Проблема універсалій пов'язував з необхідністю пізнання світу, а не з потребами доведення пізнання творця, як це вважали томісти. Визнаючи існування Бога як єдиної субстанції і творця, обґрунтовував положення про дві істини – богословську і філософську. З погляду Кононовича-Горбацького, предметом

теології є вчення про Бога, тоді як предметом філософії, фізики та інших наук такими є реальні тілесні речі. Залишаючись в цілому на теологічних позиціях, підходив до вимоги відокремлення розуму від віри, філософії від богослов'я. Посиланнями на Е. Роттердамського, Ю. Ліпсія, Агриколу він домагався перетворити філософію із служниці теології на вільну науку, без якої сама теологія ставала спекуляцією. Разом з тим під впливом розвитку науки, і насамперед природознавства, у філософії Києво-Могилянської академії поступово зміщуються акценти з теософії до пантеїзму, до визнання того, що сама природа є богом [5, с. 99].

Доречно відзначити, що розуміння філософами академії взаємозв'язку матерії і форми, хоч і ґрунтувалося на пантеїстичній основі, суттєво відрізнялось від тлумачення цього питання у філософії Аристотеля. В останнього матерія є пасивною та інертною, форма ж є активною, рухливою, причинною. Лише вона дає імпульс до розвитку. Проф. академії Й. Кононович-Горбацький, на противагу античному філософу, підкреслював, що матерія є активною, діяльною і від неї утворюються всі інші форми.

Література:

1. Українські гуманісти епохи Відродження (Антологія): 1995. У 2 т. К. : Т. 1. С. 570.
2. Тисяча років української суспільно-політичної думки: 2011 У 9 томах (14 книгах). – Том П (Книга І). К . 350 с.
3. Прокопович Т. 1989. Філософські твори у 3-х т. – Т.І. К. 400 с.
4. Нічик В.М. Гуманістичні і реформаційні ідеї на Україні (XVI – початок XVII ст.) / Нічик В. М., Литвинов В. Д.,

Стратій Я. М.; АН УРСР, Ін-т філософії. – Київ : Наукова думка, 1990. 380 с.

5. Горський.В.С. Історія української філософії // Енциклопедія історії України: у 10 т. К: Наук. думка, 2005. 672 с.

6. Литвинов В.Д. Ренесансний гуманізм в Україні. К.: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2000. 472 с.

КОЛІЗІЇ СУЧАСНОГО БУТТЯ

Тарасюк Л. С.

*доктор філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії
та історії*

*Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського
м. Київ, Україна*

Ми переживаємо складні процеси в системі координат простору й часу. Як осмислити й усвідомити все те, що відбувається в сучасному світі, безпосередньо в бутті людини. Повсюди проникає інформаційний вірус, який несе людині страхи, паніку, безвихідь, провокує стан відчаю, тривоги. Щоб нам сьогодні сказали б: Конфуцій, Парменід, Сократ, Платон, Арістотель, І. Кант? Чи в змозі сьогодні допомогти нам критичне мислення? Події, які відбуваються в сьогоденні, диктують актуальність проблемного поля мислення людей. Якщо досить глибоко проаналізувати інформацію, яка стікається звідусіль і не застосовувати критичне мислення, можна дійти до межі руйнації здоров'я, психіки, девіантної поведінки. Кому це потрібно: сіяти паніку й страх? Застосовуючи аналіз ситуацій і подій, можна дійти висновку, що інформаційні атаки, направлені на феномени